

แนวทางการจัดทำผังชุมชน เพื่อกำหนดทิศทางการดูแลรักษาและพัฒนาพื้นที่สีเขียวและพื้นที่โล่ง

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ชื่อหนังสือ : แนวทางการจัดทำผังชุมชนเพื่อกำหนดทิศทางการดูแลรักษาและพัฒนาพื้นที่สีเขียวและพื้นที่โล่ง
- เจ้าของ : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กองสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่เฉพาะ
๖๐/๑ ซอยพิบูลวัฒนา ๗ ถนนพระรามที่ ๖ แขวงพญาไท เขตพญาไท
กรุงเทพมหานคร ๑๐๔๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร: ๐ ๒๒๖๕ ๖๕๗๔
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: onep.uem@onep.go.th
เว็บไซต์: <http://www.onep.go.th>
- ลิขสิทธิ์ : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- จำนวน : ๒๖ หน้า
- อ้างอิง : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๖๔.
แนวทางการจัดทำผังชุมชนเพื่อกำหนดทิศทางการดูแลรักษาและพัฒนาพื้นที่สีเขียวและพื้นที่โล่ง

คำนำ

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ดำเนินการจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง สำหรับเมืองที่มีบริบทที่แตกต่างกัน มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๒ จนถึงปัจจุบัน เพื่อเป็นต้นแบบให้เมือง (เทศบาลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) พัฒนาเครื่องมือและกลไกด้านผังเมือง ในการขับเคลื่อน ดูแลรักษา และพัฒนาพื้นที่สีเขียวอย่างมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งได้มีการนำร่องร่วมกับเทศบาลเมืองพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี และเทศบาลตำบลบ้านฉาง จังหวัดระยอง ขยายผลการจัดทำผังชุมชนและขับเคลื่อนผังชุมชนฯสู่การปฏิบัติ เพื่อเป็นต้นแบบและตัวอย่างให้กับเมืองอื่น ๆ ในการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียว

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้รวบรวมและวิเคราะห์ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๒ - ๒๕๖๔ และได้จัดทำ “แนวทางการจัดทำผังชุมชนเพื่อกำหนดทิศทางการดูแลรักษาและพัฒนาพื้นที่สีเขียวและพื้นที่โล่ง” เพื่อเป็นความรู้ด้านวิชาการที่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม สำหรับเผยแพร่ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงาน ประชาชน และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ใช้เป็นกรอบในการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ผ่านเครื่องมือ “ผังชุมชน” ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วม และมีศักยภาพในการติดตามประเมินผล โดยคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่เฉพาะ มีมติเห็นชอบแนวทางการจัดทำผังชุมชนฯ ในการประชุมคณะกรรมการฯ ครั้งที่ ๑/๒๕๖๔ เมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๖๔ สำนักงานนโยบายฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าแนวทางการจัดทำผังชุมชนฯ ฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน และภาคส่วนที่สนใจ นำมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวและพื้นที่โล่งของชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมให้ยั่งยืนต่อไป

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ธันวาคม ๒๕๖๔

สารบัญ

	หน้า
๑. บทนำ	๑
๒. นโยบายและทิศทางการพัฒนา	๒
๒.๑ ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐)	๒
๒.๒ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ	๓
๒.๓ แผนยุทธศาสตร์กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔	๓
๒.๔ แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔	๓
๓. กฎหมาย กฎ และระเบียบที่เกี่ยวข้อง	๔
๓.๑ พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. ๒๕๖๒	๔
๓.๒ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒	๕
๓.๓ พระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. ๒๕๔๓	๕
๓.๔ พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ และที่แก้ไขเพิ่มเติม	๖
๓.๕ กฎกระทรวงกำหนดให้ทรัพย์สินอื่นเป็นหลักประกัน พ.ศ. ๒๕๖๑	๗
๔. การจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง	๗
๔.๑ การรวบรวม ศึกษา ทบทวน และวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง	๗
๔.๒ การพิจารณาพื้นที่ที่มีศักยภาพเพื่อการรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง	๙
๔.๓ การจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง	๑๓
๔.๔ การจัดทำแผนปฏิบัติการ/มาตรการเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง	๑๙
๔.๕ การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์	๑๙
๕. การขับเคลื่อนผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง	๑๙
๖. ข้อเสนอแนะการจัดทำผังชุมชนและขับเคลื่อนผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง	๒๐
๖.๑ ด้านนโยบาย	๒๐
๖.๒ ด้านเศรษฐศาสตร์	๒๑
๖.๓ ด้านสังคม	๒๓
๖.๔ ด้านกฎหมาย	๒๔
๖.๕ ด้านเครื่องมือ/กลไก	๒๕

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
๑	แผนภูมิกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลแผนที่เพื่อจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียว	๑๒
๒	ขั้นตอนการดำเนินการจัดทำผังชุมชน	๑๔
๓	ผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองของเทศบาลเมืองไผ่เชิง จังหวัดนครปฐม	๑๕
๔	ผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองเทศบาลเมืองบ้านฉาง จังหวัดระยอง	๑๕
๕	ผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองเทศบาลตำบลบ้านฉาง จังหวัดระยอง	๑๖
๖	ผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองเทศบาลเมืองพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี	๑๗
๗	ผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองเทศบาลตำบลบ้านกลาง จังหวัดลำพูน	๑๘
๘	ผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองเทศบาลตำบลมะเขือแจ้ จังหวัดลำพูน	๑๘
๙	โครงการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจเพื่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน	๒๓

แนวทางการจัดทำผังชุมชน เพื่อกำหนดทิศทางการดูแลรักษาและพัฒนาพื้นที่สีเขียวและพื้นที่โล่ง

๑. บทนำ

จากการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็วและมีแนวโน้มจำนวนประชากรในเมืองเพิ่มมากขึ้น เพื่อตอบสนองการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้มีการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยในเมือง ส่งผลให้มีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินเพิ่มมากขึ้น ที่ว่างในเมืองลดน้อยลง และยังส่งผลทำให้พื้นที่สีเขียวในเมืองลดลงไปด้วย เพราะพื้นที่สีเขียวไม่ก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจโดยตรง ความเป็นไปได้ในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเมืองจึงมีจำกัด ทำให้เมืองขาดแหล่งบรรเทาความร้อนในบรรยากาศ ขาดแหล่งดูดซับมลพิษทางอากาศโดยเฉพาะฝุ่นละอองและก๊าซพิษ ส่งผลกระทบรุนแรงอย่างต่อเนื่องต่อสุขภาพของประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะผู้สูงอายุ และเด็ก และขาดพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อบรรเทาปัญหาอุทกภัย ฯลฯ อย่างไรก็ตาม พื้นที่สีเขียวในเมืองเป็นหนึ่งในดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขของคนเมือง เมืองที่ดีควรมีพื้นที่สีเขียวที่มีคุณภาพ และสามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก พื้นที่สีเขียวจะทำหน้าที่ในการส่งเสริมให้กลไกธรรมชาติของเมืองทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศของเมือง เป็นแหล่งบรรเทาปัญหามลพิษ ลดความรุนแรงของภัยพิบัติและเป็นพื้นที่ที่สร้างความยืดหยุ่นเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (climate change) และเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตของคนเมืองรวม ทั้งเสริมสร้างให้ชุมชนและเมืองมีความน่าอยู่และดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน จะเห็นได้ว่า พื้นที่สีเขียวทำหน้าที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตในทุกมิติทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเห็นความจำเป็นในการพัฒนาระบบบริหารจัดการ นโยบาย ยุทธศาสตร์ เครื่องมือและกลไกที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ซึ่งที่ผ่านมาสำนักงานนโยบายฯ ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้จัดทำโครงการผลักดันการจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองอุตสาหกรรมยั่งยืน ภายใต้แผนงานบูรณาการการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศและการจัดการมลพิษและสิ่งแวดล้อม เพื่อร่วมผลักดันการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เป้าหมายตามแผนปฏิบัติการภายใต้แผนแม่บทการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ซึ่งมีจังหวัดเป้าหมาย ๑๕ จังหวัด ครอบคลุมพื้นที่เป้าหมาย ๑๘ พื้นที่ และในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ ได้จัดทำโครงการผลักดันการจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง เพื่อต่อยอดและขยายผลการดำเนินงานในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกจากการดำเนินโครงการในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๒ นอกจากนี้ สำนักงานนโยบายฯ ได้จัดทำ “แนวทางการขับเคลื่อนการจัดการพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน” ซึ่งผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และคณะรัฐมนตรีได้มีมติรับทราบมติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติแล้ว เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชนในทุกระดับ โดยมีมาตรการหลักประการหนึ่ง ด้านการจัดทำผังเมืองและผังชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ และยุทธศาสตร์ชาติในการรักษาและเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเมือง สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เล็งเห็นถึงความจำเป็นในการจัดทำโครงการผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง เพื่อต่อยอดและขยายผลให้เกิดการผลักดันการจัดทำผังชุมชนในพื้นที่เมือง (เทศบาลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) ทั่วประเทศ ที่ไม่เน้นเมืองอุตสาหกรรม เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับเมืองในการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวและพื้นที่โล่งอย่างยั่งยืน และขับเคลื่อนการจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยในปีงบประมาณ ๒๕๖๔ ได้ดำเนินการศึกษาความเป็นไปได้ในการดำเนินงานในพื้นที่อื่น อาทิ พื้นที่นิคมอุตสาหกรรม หรือเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ หรือเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตามแนวชายแดน เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลและการขยายตัวอย่างรวดเร็วของเมืองดังกล่าว ทั้งนี้ สำนักงานนโยบายฯ พิจารณาเห็นว่าเพื่อให้การดำเนินงานดังกล่าวข้างต้นสามารถขับเคลื่อนขยายผลไปยังพื้นที่เทศบาลอื่น ๆ จึงได้จัดทำแนวทางการจัดทำผังชุมชนเพื่อกำหนดทิศทางการดูแลรักษาและพัฒนาพื้นที่สีเขียวและพื้นที่โล่ง เพื่อเป็นองค์ความรู้สำหรับเทศบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นคู่มือในการดำเนินงานและยกระดับการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวให้ยั่งยืนต่อไป

๒. นโยบายและทิศทางในการพัฒนา

นโยบายและทิศทางในการพัฒนาของประเทศ มุ่งเน้นการสร้างสมดุลที่ยั่งยืน โดยน้อมนำศาสตร์ของพระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน การมีคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยมีกรอบการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองที่สอดคล้องกับนโยบายและทิศทางการพัฒนา ดังนี้

๒.๑ ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐)

การพัฒนาและการจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีประเด็นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมเศรษฐกิจสีเขียว มุ่งเน้นการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจให้เติบโตและมีความเป็นธรรมบนความสมดุลของฐานทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ด้วยเศรษฐกิจฐานชีวภาพ นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต เพิ่มความเป็นธรรมทางสังคม สามารถลดความเสี่ยงของผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและลดปัญหาความขาดแคลนของทรัพยากร โดยมีเป้าหมายสู่สังคมที่มีระดับคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้นแต่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่ำลงผ่านแนวทางและมาตรการต่าง ๆ เช่น การบริโภคและการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพิ่มพื้นที่สีเขียวและป่าไม้ รักษาฐานทรัพยากรสัตว์ป่าและความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งเสริมให้สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้น และการพัฒนาพื้นที่เมือง ชนบท เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ มุ่งเน้นความเป็นเมืองที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง มีข้อกำหนด รูปแบบ และกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะการใช้พื้นที่ตามศักยภาพและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการพัฒนา “เมืองน่าอยู่ ชนบทมั่นคง เกษตรยั่งยืน อุตสาหกรรมเชิงนิเวศ” โดยให้ความสำคัญกับการจัดทำแผนผังภูมินิเวศ การพัฒนาเมือง ชนบท พื้นที่เกษตรกรรม อุตสาหกรรม รวมถึงพื้นที่อนุรักษ์ตามศักยภาพและความเหมาะสมทางภูมินิเวศ พัฒนาพื้นที่ต้นแบบตามแผนผังภูมินิเวศในทุกจังหวัดอย่างยั่งยืน ลดการปลดปล่อยมลพิษและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมเกษตรอัจฉริยะ สงวนรักษาและอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อุทยานธรณีวิทยา แหล่งโบราณคดี มรดกทางสถาปัตยกรรม ศิลปวัฒนธรรม
อัตลักษณ์และวิถีชีวิตพื้นถิ่นอย่างยั่งยืน

๒.๒ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นพื้นที่และเมืองน่าอยู่อัจฉริยะ ซึ่งกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเมืองน่าอยู่ในทุกภาคของประเทศ เพื่อเป็นศูนย์เศรษฐกิจ แหล่งจ้างงานและที่อยู่อาศัย รวมทั้งพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สอดคล้องกับอัตลักษณ์ท้องถิ่นและศักยภาพของเมือง โดยมีระบบการบริหารจัดการเมืองที่มีประสิทธิภาพ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถรองรับความต้องการของคนทุกกลุ่ม รวมทั้งมีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี และเป็นเมืองที่มีความยืดหยุ่น ซึ่งสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี โดยใช้ศักยภาพและโอกาสของแต่ละเมือง และมีการวางแผนพัฒนาอย่างเป็นระบบ รวมทั้งให้ความสำคัญกับผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง และการผลักดันการพัฒนาให้เป็นเมืองอัจฉริยะในพื้นที่ที่มีความพร้อมในการพัฒนา โดยการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ ประกอบด้วย ๒ แผนย่อย สรุปได้ดังนี้

(๑) การพัฒนาเมืองน่าอยู่อัจฉริยะ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเมืองตามแผนผังภูมิโนเวทให้เป็นเมืองที่มีความน่าอยู่สามารถรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นที่อยู่อาศัย ลดความเหลื่อมล้ำ และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ทุกกลุ่ม

(๒) การพัฒนาเมือง ชนบท เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ที่มีการบริหารจัดการตามแผนผังภูมิโนเวทอย่างยั่งยืน จัดทำและพัฒนาระบบการเชื่อมโยง จัดการ และวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ เพื่อการจัดทำแผนผังภูมิโนเวศระดับประเทศ

๒.๓ แผนยุทธศาสตร์กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ได้แก่

(๑) ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การเพิ่มศักยภาพการพัฒนาสภาพแวดล้อมสู่อนาคต มีเป้าประสงค์หลัก ๒ ด้าน : ๑) ทรัพยากรธรรมชาติได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพ และ ๒) ประชาชนมีศักยภาพรับมือภัยพิบัติ ส่งผลให้ความสูญเสียในชีวิตและทรัพย์สินลดลง

(๒) ยุทธศาสตร์ที่ ๕ การพัฒนาภูมิภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ มีเป้าประสงค์หลัก ๒ ด้าน: ๑) พื้นที่ภูมิภาคมีขีดความสามารถในการแข่งขัน เมืองมีการพัฒนาอย่างเป็นมาตรฐานสู่ระดับสากล และ ๒) พื้นที่เศรษฐกิจเฉพาะเป้าหมายมีขีดความสามารถในการแข่งขันสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่

๒.๔ แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ได้แก่

แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี และยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) อีกทั้งยังสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมีระยะเวลาดำเนินงาน ๑๕ ปี จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๗๓ (ค.ศ. ๒๐๓๐)

รวมถึงหลักการด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาเป็นแนวทาง โดยมียุทธศาสตร์สำคัญ ๔ ยุทธศาสตร์ ดังนี้

(๑) ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและเป็นธรรม ให้มีความสำคัญต่อการอนุรักษ์ ป่าไม้ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยคำนึงถึงขีดจำกัดและศักยภาพในการฟื้นตัวของระบบนิเวศธรรมชาติ

(๒) ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ได้รับการป้องกัน บำบัด และฟื้นฟู ให้มีความสำคัญกับการป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นที่แหล่งกำเนิด ลดปริมาณของเสียที่เกิดขึ้นในทุกขั้นตอน สนับสนุนการนำกลับมาใช้ใหม่ และระบบการจัดการของเสียที่มีประสิทธิภาพ

(๓) ยุทธศาสตร์ที่ ๓ เพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่า และยั่งยืน

(๔) ยุทธศาสตร์ที่ ๔ สร้างศักยภาพเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการส่งเสริมการลดผลกระทบของชุมชนเมืองต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมกับการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีและความปลอดภัยให้กับเมือง

๓. กฎหมาย กฎ และระเบียบที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินงานด้านพื้นที่สีเขียว โดยเฉพาะการจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง จำเป็นต้องอาศัยกฎหมาย กฎ และระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นมาตรการสนับสนุนการดำเนินงานให้บรรลุผล โดยจากการศึกษารวบรวมพบว่า กฎหมาย กฎ และระเบียบที่เกี่ยวข้อง มีดังนี้

๓.๑ พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. ๒๕๖๒

กฎหมายผังเมืองบัญญัติให้มีการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตผังเมือง และให้มีที่โล่ง (บริเวณที่ดินอันได้ระบุไว้ในผังเมืองรวมหรือผังเมืองเฉพาะให้เป็นที่ยาวเป็นส่วนใหญ่ และเพื่อใช้ตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้) ที่อุปถัมภ์ (ที่ดินของเอกชนซึ่งผังเมืองเฉพาะจัดให้เป็นที่ยาว หรือใช้เพื่อสาธารณประโยชน์อย่างอื่นด้วย เช่น ทางเท้า ทางเดิน ตรอกหลังหรือข้างอาคาร ทางน้ำ ทางระบายน้ำหรือท่อระบายน้ำ) บริเวณที่มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือภูมิประเทศที่งดงามหรือมีคุณค่าในทางธรรมชาติ รวมทั้งต้นไม้เดี่ยวหรือต้นไม้หมู่ที่จะพึงส่งเสริมหรือบำรุงรักษา แผนผังแสดงพื้นที่สีเขียวและพื้นที่อนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ที่ดินเหล่านี้มีผลโดยตรงต่อการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชน โดยนักผังเมือง อาจกำหนดให้มีที่โล่งในบริเวณพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นพื้นที่สีเขียว (green space) หรือแนวเขตสีเขียว (green belt) ขึ้นได้ แต่โดยที่กฎหมายว่าด้วยการผังเมืองกำหนดเพียงกระบวนการและหลักเกณฑ์ในการจัดทำผังเมืองเท่านั้น และที่ผ่านมาไม่ปรากฏว่ากระบวนการและหลักเกณฑ์ดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ โดยปัญหาในการจัดทำผังเมืองอยู่กับการกำหนดประเภทการใช้ที่ดินในบริเวณชุมชนต่าง ๆ ให้สามารถรองรับการพัฒนาของชุมชนเมืองได้อย่างสมเหตุสมผล และเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จึงอาจกล่าวได้ว่ากฎหมายผังเมืองเอื้อต่อการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนอย่างมาก

๓.๒ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒

พระราชบัญญัตินี้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการควบคุมการก่อสร้างอาคาร โดยมาตรา ๘ (๗) ให้เป็นอำนาจของรัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมอาคารในการออกกฎกระทรวง กำหนดรายละเอียดในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างอาคาร เช่น รูปแบบและลักษณะของอาคาร การรับน้ำหนัก ความต้านทาน และความคงทนของอาคาร ระบบต่าง ๆ รวมทั้งการใช้พื้นที่เป็นที่ก่อสร้างอาคาร ที่จอดรถ และ “ที่ว่าง” ภายนอกอาคารซึ่งต้องไม่มีหลังคาปกคลุม ซึ่งที่ว่างนี้จะใช้เป็นที่ปลูกต้นไม้ บ่อน้ำ หรือที่จอดรถก็ได้ โดยมีการออกกฎกระทรวง กำหนดให้อาคารประเภทต่าง ๆ ต้องมีที่ว่างตามอัตราส่วนที่กำหนด นอกจากนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาศัยอำนาจตามมาตรา ๙ แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคารฯ ออกข้อบัญญัติท้องถิ่นกำหนดให้อาคารแต่ละประเภท ต้องมีที่ว่างตามอัตราส่วนที่กำหนดด้วย

การกำหนดให้มีที่ว่างภายนอกอาคารนี้เอื้อต่อการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในพื้นที่อยู่อาศัยมากพอสมควร อย่างไรก็ตาม โดยที่กฎกระทรวงและข้อบัญญัติท้องถิ่นกำหนดการใช้ประโยชน์ในที่ว่างอย่างกว้าง ๆ ว่าจะใช้เป็นที่ปลูกต้นไม้ ชุดบ่อน้ำ หรือทำเป็นที่จอดรถก็ได้ เจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินจึงมีทางเลือกในการใช้ประโยชน์จากที่ว่างดังกล่าวโดยไม่จำเป็นต้องใช้ที่ว่างเพื่อทำเป็นพื้นที่สีเขียว ซึ่งมีข้อสังเกตว่าการจัดให้มีพื้นที่สีเขียวนั้นมีต้นทุนในการจัดให้มี ดูแล และบำรุงรักษา นอกจากนี้ หากเป็นไม้ยืนต้น เจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินยังเสี่ยงต่อการที่ทรัพย์สินของตนจะได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการหักโค่นของไม้ยืนต้น รวมทั้งยังเสี่ยงต่อความรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่บุคคลอื่นอันเนื่องมาจากการหักโค่นของต้นไม้ที่อยู่ในความดูแลของตนด้วย ขณะที่การเลือกใช้ที่ว่างเพื่อชุดบ่อน้ำก็ดี เพื่อใช้เป็นที่จอดรถยนต์ก็ดี ไม่มีภาระความเสี่ยงดังกล่าวซึ่งเป็นแรงจูงใจให้เจ้าของที่ดินเลือกที่จะไม่ใช้พื้นที่ว่างเป็นพื้นที่สีเขียว ดังนั้น หากมีการกำหนดสภาพการใช้ที่ว่างตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคารให้ชัดเจนโดยยกเลิกมาตรการทางเลือกในการใช้ที่ว่างและเปลี่ยนมาใช้มาตรการบังคับแทน ก็จะทำให้มีพื้นที่สีเขียวในที่ดินของเอกชนมากขึ้น นอกจากนี้ การไม่มีการกำหนดเกี่ยวกับอัตราส่วนน้ำซึมผ่านได้ของพื้นที่ว่างอาจส่งผลให้พื้นที่สีเขียวสำหรับที่ดินเอกชนมีปริมาณน้อยกว่าที่ควรจะเป็น เพราะเจ้าของที่ดินอาจทำเป็นพื้นลาดแข็งไม่ปลูกต้นไม้หรือพืชพันธุ์อื่น ๆ ในที่ว่างดังกล่าว ดังนั้น กฎหมายควบคุมอาคารสำหรับพื้นที่อื่น ๆ ในประเทศไทย ควรมีการปรับแก้เกี่ยวกับการปรับสัดส่วนพื้นที่สีเขียวตามประเภทการใช้ที่ดินร่วมกับประเภทโครงการ และการเพิ่มข้อกำหนดเกี่ยวกับสัดส่วนของพื้นที่น้ำซึมผ่านได้ เพื่อช่วยเพิ่มปริมาณพื้นที่สีเขียวในโครงการต่าง ๆ

๓.๓ พระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. ๒๕๔๓

คณะกรรมการจัดสรรที่ดินกลางได้ออกประกาศกำหนด “นโยบายในการจัดสรรที่ดินเพื่ออยู่อาศัยและพาณิชยกรรม” ขึ้น โดยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวนั้น คณะกรรมการจัดสรรที่ดินกลางกำหนดว่า

- ผู้จัดสรรที่ดินต้องกันพื้นที่ไว้เพื่อจัดทำสาธารณูปโภค หรือบริการสาธารณะด้วย โดยต้องมีพื้นที่สวน สนามเด็กเล่น และหรือสนามกีฬาไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕ ของพื้นที่จัดจำหน่าย การกันพื้นที่ที่จะจัดทำสนามกีฬา และสวนสาธารณะ จะต้องอยู่บริเวณพื้นที่ที่เป็นจุดศูนย์กลางของที่ดินจัดสรร ทั้งนี้จะต้องมีขนาดและรูปแปลงที่เหมาะสมสะดวกแก่การใช้สอย และไม่อนุญาตให้แบ่งแยกออกเป็นแปลงย่อยหลายแห่ง เว้นแต่เป็นการกันพื้นที่แต่ละแห่งไว้เกินกว่า ๓ ไร่

- กรณีเป็นการจัดสรรที่ดินขนาดใหญ่จำนวนที่ดินแปลงย่อยตั้งแต่ ๕๐๐ แปลงขึ้นไป หรือเนื้อที่เกินกว่า ๑๐๐ ไร่ขึ้นไป ผู้จัดสรรจะต้องกันพื้นที่ไว้เป็นที่ตั้งโรงเรียนอนุบาล ๑ แห่ง มีเนื้อที่ไม่น้อยกว่า ๒๐๐ ตารางวา และต้องจัดให้มีพื้นที่ดังกล่าว เพิ่มขึ้นทุก ๆ ๕๐๐ แปลง หรือทุก ๆ ๑๐๐ ไร่ ในกรณีไม่สามารถ จัดตั้งโรงเรียนอนุบาลตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการกำหนดมาตรฐานโรงเรียนอนุบาลเอกชนได้ ให้ใช้พื้นที่ดังกล่าวจัดทำบริการสาธารณะประจำหมู่บ้านจัดสรร สวน สนามเด็กเล่น หรือสนามกีฬาแทน

จึงเห็นว่าข้อกำหนดการจัดสรรที่ดิน นี้มีประโยชน์มากจะทำให้ได้เพิ่มพื้นที่สีเขียว ทุก ๆ แห่งที่มีการจัดสรรที่ดินตามที่กฎหมายกำหนด จึงเป็นมาตรการสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี กับชุมชน

๓.๔ พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้กำหนดหน้าที่บังคับ หรือ หน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติโดยไม่ได้มีการกำหนดข้อที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวไว้แต่อย่างใด จึงไม่เกิดผลในทาง ปฏิบัติของเทศบาลต่อการเพิ่มพื้นที่สีเขียวอย่างเป็นรูปธรรมแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามในข้อ ๔ ของเทศบาล เมืองและเทศบาลนคร ที่กำหนดให้มีและบำรุงทางระบายน้ำ มีความเกี่ยวข้องกัพื้นที่สีเขียวในเรื่องพื้นที่รับน้ำ และการลดปริมาณน้ำลงสู่ท่อระบายน้ำ ตามหลัก Water Sensitive Design น่าจะนำมาใช้เป็นกลไกของ เทศบาลได้ เนื่องจากการจัดการดูแล และเพิ่มพื้นที่สีเขียวของชุมชนท้องถิ่นไม่ถือเป็นหน้าที่บังคับที่ต้องกระทำ แต่อย่างใด นอกจากนี้ ได้มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ที่จะเลือกปฏิบัติสำหรับเทศบาลเมืองและเทศบาลนคร พบว่า ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มพื้นที่สีเขียวของเมืองเป็นเพียงหน้าที่ที่สามารถจะเลือกปฏิบัติได้ ได้แก่ การให้มีการบำรุงสถานที่สำหรับกีฬาและพลศึกษา รวมทั้ง การให้มีสวนและบำรุงสวนสาธารณะ สวนสัตว์ และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และการปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรม และรักษาความสะอาดเรียบร้อยของท้องถิ่น ยกเว้นเทศบาลตำบล ไม่มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ที่สามารถเลือกปฏิบัติในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียว แต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน ประเด็นด้านพื้นที่สีเขียวเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญทางด้านสิ่งแวดล้อมและ คุณภาพชีวิตของประชาชน ดังนั้น ถึงแม้ว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้ ไม่ได้ระบุอำนาจหน้าที่โดยตรงให้กับเทศบาล แต่เทศบาลหลายแห่งได้นำอำนาจหน้าที่ในกฎหมาย กฎ และระเบียบ ฉบับอื่นมาใช้ เพื่อให้สามารถดำเนินงาน และสนับสนุนการเพิ่มและดูแลรักษาพื้นที่สีเขียว รวมทั้ง ขยายความพื้นที่สีเขียวในมิติอื่น ๆ ให้สอดคล้องกับ ภารกิจและการดำเนินงานของหน่วยงานท้องถิ่นทั่วโลก

สำหรับกลุ่มกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น เอื้อต่อ การจัดให้มีและการบำรุงรักษาพื้นที่สีเขียวอยู่แล้ว แต่มีข้อสังเกตว่าการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายในกลุ่มนี้ ต้องใช้บุคลากรและงบประมาณมากพอสมควร ขณะที่เทศบาลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ต้อง จัดทำและบำรุงรักษาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชนด้วย การบังคับการให้ เป็นไปตามกฎหมายนี้อาจมีประสิทธิภาพจึงขึ้นอยู่กับนโยบาย บุคลากรและงบประมาณของเทศบาลแต่ละ แห่งเป็นหลัก

๓.๕ กฎกระทรวงกำหนดให้ทรัพย์สินอื่นเป็นหลักประกัน พ.ศ. ๒๕๖๑

กระทรวงพาณิชย์ได้เห็นความสำคัญของต้นไม้ใหญ่ และได้ออกกฎกระทรวงกำหนดให้ทรัพย์สินอื่นเป็นหลักประกัน พ.ศ. ๒๕๖๑ โดยกำหนดให้ไม้ยืนต้นเป็นทรัพย์สินที่ใช้เป็นหลักประกันได้ตามมาตรา ๘ (๖) แห่งพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. ๒๕๕๘ ที่บัญญัติให้หลักประกัน ได้แก่ ทรัพย์สินอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ทั้งนี้ รายชื่อไม้ยืนต้นที่สามารถนำมาใช้เป็นหลักประกันธุรกิจได้มีทั้งหมด ๕๘ ชนิด ประกอบด้วย ไม้สัก พะยูง ชิงชัน กระซิก กระพี้เขาควาย สาธร แดง ประดู่ป่า ประดู่บ้าน มะค่าโมง มะค่าแต้ เคี่ยม เคี่ยมคันทอง เต็ง รัง พะยอม ตะเทียนทอง ตะเทียนหิน ตะเทียนชันตาแมว ไม้สกุลยาง สะเดา สะเดาเทียม ตะกู ยมหิน ยมหอม นางพญาเสือโคร่ง นนทรี สัตบรรณ ตีนเป็ดทะเล พุทธรักษา ป๊อบ ตะแบก นานา เกลา อินทนิลน้ำ ตะแบกเลือด นากบุด ไม้สกุลจําปี แคนา กัลปพฤกษ์ ราชพฤกษ์ สุพรรณิการ์ เหลืองปรีดิยาธร มะหาด มะขามป้อม หว้า จามจุรี พลับพลา กันเกรา กะทิงใบใหญ่ หลุมพอ กฤษณา ไม้หอม เทพทาโร ผาง ไผ่ทุกชนิด ไม้สกุลมะม่วง ไม้สกุลทุเรียน และมะขาม

๔. การจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง

จากการศึกษากระบวนการจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองที่ผ่านมา พบว่า กระบวนการจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวโดยกระบวนการมีส่วนร่วม มีกระบวนการขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

๔.๑ การรวบรวม ศึกษา ทบทวน และวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยจะต้องมีการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้ง ศึกษาและทบทวนข้อมูล โดยมีหลักการและแนวคิดของการรวบรวมข้อมูล และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๔.๑.๑ หลักการและแนวคิดในการรวบรวมข้อมูล เป็นการเก็บข้อมูลใน ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑) ข้อมูลปฐมภูมิ จำแนกได้เป็น ๒ ประเภทหลัก ได้แก่

๑.๑) ข้อมูลเชิงพื้นที่ เป็นข้อมูลที่ได้จากการแปลภาพถ่ายจากดาวเทียมและจากการสำรวจพื้นที่ ซึ่งถูกนำเข้าและจัดเก็บในรูปแบบฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ ได้แก่ พื้นที่สีเขียว การใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นต้น ใช้สำหรับประเมินสถานการณ์พื้นที่สีเขียวในปัจจุบันของพื้นที่ร่วมกับเกณฑ์มาตรฐานพื้นที่สีเขียวเชิงปริมาณจากแหล่งต่าง ๆ และความเชื่อมโยงพื้นที่สีเขียวกับคุณภาพสิ่งแวดล้อม

๑.๒) ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสภาพปัญหาและสถานการณ์ต่าง ๆ ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เมืองเป้าหมาย และพื้นที่โดยรอบหรือในภาพรวมที่เป็นสาระสำคัญอันเป็นประโยชน์ต่อการจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียว โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย เช่น ประชุมหารือ ประชุมกลุ่มย่อย ประชุมเชิงปฏิบัติการ หรือสัมภาษณ์ รวมทั้งการสำรวจบันทึกสภาพและลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สีเขียวและพื้นที่โล่งที่มีศักยภาพในพื้นที่เทศบาลเป้าหมาย

๒) ข้อมูลทุติยภูมิ จะใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารทางวิชาการ เอกสารข้อมูลเผยแพร่ต่าง ๆ จากหน่วยงาน องค์กรทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลแผน นโยบาย ยุทธศาสตร์ ข้อมูลสถิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการสำรวจและเก็บข้อมูลจากฐานข้อมูลภูมิสารสนเทศ และ

ข้อมูลเชิงสถิติที่ได้รับจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาล สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกรมพัฒนาที่ดิน เป็นต้น

๔.๑.๒ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องและมีความจำเป็นสำหรับการจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง อาทิ

๑) นิยามและคำจำกัดความของพื้นที่สีเขียวและพื้นที่เปิดโล่ง โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้กำหนดนิยามและประเภทพื้นที่สีเขียวในเมืองตามแนวทางการขับเคลื่อนการจัดการพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน ดังนี้

๑.๑) นิยาม

“พื้นที่สีเขียว” หมายถึง พื้นที่ธรรมชาติ หรือพื้นที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือกำหนดขึ้นในเมืองหรือชุมชนปกคลุมด้วยพืชพรรณเป็นองค์ประกอบหลัก มีประโยชน์เพื่อสิ่งแวดล้อมระบบนิเวศ การดำรงชีวิตและคุณภาพชีวิตของประชาชน

“พื้นที่สีเขียวยั่งยืน” หมายถึง พื้นที่สีเขียวที่มีพืชพรรณที่มีความหลากหลาย ทั้งชนิดและปริมาณ โดยมีไม้ยืนต้นขนาดใหญ่เป็นองค์ประกอบหลักและได้รับการดูแลบำรุงรักษาให้คงอยู่อย่างยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสมดุลทางระบบนิเวศ เกิดสภาพแวดล้อมที่ดี สวยงาม ร่มเย็น น่าอยู่ และเพิ่มองค์ประกอบของการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากรในเมือง ชุมชน และผู้มาเยือน ตลอดจนเสริมสร้างเศรษฐกิจของชุมชน

๑.๒) ประเภท แบ่งตามคุณลักษณะและการใช้ประโยชน์ ได้แก่

(๑) พื้นที่สีเขียวสาธารณะ เช่น สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ สนามเด็กเล่น

(๒) พื้นที่สีเขียวอรรถประโยชน์ ประกอบด้วย

(๒.๑) พื้นที่สีเขียวส่วนบุคคล เช่น สวนในโครงการพัฒนาของเอกชน สวนในบ้านและอาคารพักอาศัย

(๒.๒) พื้นที่สีเขียวในสถาบัน เช่น สถาบันราชการ สถาบันการศึกษา แหล่งประวัติศาสตร์

(๒.๓) พื้นที่สีเขียวในพื้นที่สาธารณูปการ เช่น พื้นที่ฝังกลบขยะ พื้นที่รอบบ่อบำบัดน้ำเสีย เขตท่าอากาศยาน เป็นต้น

(๓) พื้นที่สีเขียวที่เป็นริ้วทางตามแนวสาธารณูปการ เช่น พื้นที่ริมทางสัญจรทางบกบริเวณริมทาง เกาะกลางถนน เขตทางรถไฟ และพื้นที่ริมทางสัญจรทางน้ำ บริเวณริมแม่น้ำ คลองชลประทาน

(๔) พื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจของชุมชน เช่น พื้นที่สีเขียวที่เป็นแหล่งผลิตอาหารแก่ชุมชน ประเภท ไร่นา สวนผลไม้ พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

(๕) พื้นที่สีเขียวธรรมชาติ เช่น พื้นที่สีเขียวบนเนินเขา พรุ แหล่งน้ำ พื้นที่ชุ่มน้ำ

(๖) พื้นที่สีเขียวที่ยังไม่มีการใช้ประโยชน์ หรือรอการพัฒนา เช่น พื้นที่สีเขียวที่ปล่อยรกร้าง

๒) นโยบาย แผน ยุทธศาสตร์ และกฎหมาย ที่เกี่ยวข้อง

๒.๑) นโยบาย แผน ยุทธศาสตร์ และกฎหมายระดับประเทศ อาทิ ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แนวทางการขับเคลื่อนการจัดการพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. ๒๕๖๒ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๖๒ กฎกระทรวงกำหนดให้ทรัพย์สินอื่นเป็นหลักประกันได้ พ.ศ. ๒๕๖๑

๒.๒) นโยบาย แผน และยุทธศาสตร์ ระดับจังหวัด อาทิ ยุทธศาสตร์จังหวัด ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด เป้าหมายพื้นที่สีเขียวของจังหวัด/กลุ่มจังหวัด ผังเมืองรวม

๒.๓) นโยบาย แผน ยุทธศาสตร์ และกฎ ระเบียบ ระดับท้องถิ่น อาทิ ยุทธศาสตร์/แผนพัฒนาท้องถิ่น กฎระเบียบและเทศบัญญัติท้องถิ่น นโยบายนายกเทศมนตรี อัตลักษณ์/บริบทพื้นที่ การใช้ประโยชน์ที่ดินและผังเมือง

๓) กระบวนการมีส่วนร่วม โดยระบุผู้มีเสียได้เสีย และระบุอิทธิพล/ผลกระทบของผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อกำหนดวิธีการในการนำผู้มีส่วนได้เสียเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วม เช่น ผู้บริหารเทศบาลเป็นผู้มีส่วนได้เสียที่มีอิทธิพล/ผลกระทบมาก ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีส่วนได้เสียที่มีอิทธิพลมาก/ผลกระทบปานกลาง ประชาชนเป็นผู้มีส่วนได้เสียที่มีอิทธิพลน้อย/ผลกระทบมาก เป็นต้น โดยกิจกรรมที่ทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมจะต้องกำหนดให้เหมาะสมกับผู้มีส่วนได้เสีย เช่น การประชุมหารือกลุ่มย่อย/กลุ่มสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับผู้บริหาร ผู้นำชุมชน ภาคเอกชนหลัก การประชุมรับฟังความคิดเห็น การทำแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ เป็นต้น สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมสามารถสร้างกลไกการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมตรวจสอบข้อมูลในแต่ละขั้นตอนให้มีความถูกต้อง ครบถ้วน ร่วมสมัย สะท้อนคุณค่าที่ผู้มีส่วนได้เสียให้ความสำคัญแล้วยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ ถ่ายทอดแนวคิด สร้างความเข้าใจ และยังเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการยอมรับและความเป็นเจ้าของร่วมกันได้ด้วย

๔) ข้อมูลสถานภาพปัจจุบันและทิศทางการพัฒนาของพื้นที่ ทั้งข้อมูลกายภาพ โครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจ สังคม ข้อมูลทรัพยากร สิ่งแวดล้อม เครือข่ายร่วมสนับสนุน ข้อมูลสารสนเทศ รวมทั้งบุคลากร และงบประมาณของเทศบาล

๔.๑.๓ การวิเคราะห์ข้อมูลสู่ผังพื้นที่ศักยภาพในการรักษาและพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียว โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในการกำหนดและแสวงหาพื้นที่ที่มีศักยภาพตามบริบทและอัตลักษณ์ของเมือง รวมทั้ง ความต้องการของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

๔.๒ การพิจารณาพื้นที่ที่มีศักยภาพเพื่อการรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง สามารถดำเนินการได้โดยพิจารณาความเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่สีเขียวแต่ละประเภทตามแนวทางการขับเคลื่อนการจัดการพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืนไปเป็นประเภทอื่น ๆ หรือดำเนินการวิเคราะห์พื้นที่ที่มีศักยภาพหรือพื้นที่ว่างจากภาพถ่ายดาวเทียม ข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง การสำรวจการระดมความคิดเห็น ดังนี้

๔.๒.๑ การวิเคราะห์ระดับความเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในแต่ละประเภทตามแนวทางการขับเคลื่อนการจัดการพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน โดยแบ่งเป็น ๓ กรณี ดังนี้

๑) พื้นที่สีเขียวยั่งยืน ซึ่งเป็นพื้นที่สีเขียวประเภทที่ ๑ (พื้นที่สีเขียวสาธารณะ) และพื้นที่สีเขียวประเภทที่ ๕ (พื้นที่สีเขียวธรรมชาติ) เนื่องจากพื้นที่สีเขียวเหล่านี้ เป็นพื้นที่สีเขียวที่มีผู้ดูแลรักษาที่ชัดเจน และมีโอกาสขยายหรือเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ได้น้อย จึงถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงในการรักษาให้คงความเป็นพื้นที่สีเขียวของเมือง

๒) พื้นที่สีเขียวที่มีศักยภาพในการส่งเสริมการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเมือง ซึ่งเป็นพื้นที่สีเขียวประเภทที่ ๒ (พื้นที่สีเขียวอรรถประโยชน์) และพื้นที่สีเขียวประเภทที่ ๓ (พื้นที่สีเขียวริ้วทางตามแนวสาธารณูปการพื้นที่สีเขียว) เป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยและใช้ประโยชน์ของประชาชนในเมือง และมีสัดส่วนพื้นที่มากที่สุดในเมือง สามารถเพิ่มพื้นที่สีเขียวได้หากสร้างความตระหนักและความร่วมมือในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวแก่ประชาชน พร้อมทั้งมีแนวทางการดูแลรักษาที่ดีและชัดเจน จึงถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพปานกลางในการรักษาพื้นที่สีเขียวของเมือง

๓) พื้นที่สีเขียวที่รอการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นพื้นที่สีเขียวประเภทที่ ๔ (พื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจของชุมชน) และพื้นที่สีเขียวประเภทที่ ๖ (พื้นที่สีเขียวที่ยังไม่มีการใช้ประโยชน์ หรือรอการพัฒนา) เป็นพื้นที่ที่เอื้อประโยชน์ด้านพื้นที่สีเขียวให้กับเมืองในปัจจุบันแต่มีโอกาสเปลี่ยนแปลงไปเป็นการใช้ที่ดินประเภทอื่นสูง ส่งผลให้มีโอกาสน้อยมากที่จะส่งเสริมให้รักษาหรือเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเมือง จึงถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพต่ำในการรักษาพื้นที่สีเขียวของเมือง

๔.๒.๒ การวิเคราะห์พื้นที่ว่างจากข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียม ซึ่งสามารถจำแนกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

๑) การวิเคราะห์หาพืชพรรณและสิ่งปกคลุมดิน เป็นการวิเคราะห์ที่อาศัยข้อมูลจากการสำรวจระยะไกล (Remote Sensing) หรือ ภาพถ่ายดาวเทียมมาช่วยในการวิเคราะห์ หาพืชพรรณและสิ่งปกคลุมดิน โดยใช้ข้อมูลทางเทคนิค ได้แก่ การวิเคราะห์ค่าดัชนีพืชพรรณ (Normalized Difference Vegetation Index, NDVI) และการวิเคราะห์แผนที่แสดงประเภทสิ่งปกคลุมดินปัจจุบัน

๒) การวิเคราะห์เพื่อหาพื้นที่ว่างที่จะกำหนดเป็นพื้นที่สีเขียว เป็นการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการซ้อนทับแผนที่ (Sieve Mapping Technique) เพื่อการหาพื้นที่ว่างที่จะกำหนดเป็นพื้นที่สีเขียว โดย

- การวิเคราะห์ข้อมูลแปลงที่ดินและแผนที่การใช้ที่ดินปีล่าสุดของกรมพัฒนาที่ดิน เป็นแผนที่การใช้ที่ดินปัจจุบันรายแปลง ใช้เทคนิคการซ้อนทับของชั้นข้อมูลรูปร่างแปลงที่ดินที่ตัดกับพื้นที่ประเภทการใช้ที่ดินของกรมพัฒนาที่ดิน โดยประเมินประเภทการใช้ที่ดินของแปลงที่ดินแต่ละแปลงกับประเภทการใช้ที่ดินที่มีขนาดพื้นที่ใหญ่ที่สุด (เกินกว่าร้อยละ ๕๐) ในแปลงที่ดินนั้น

- การวิเคราะห์จัดทำแผนที่การใช้ที่ดินปัจจุบันรายแปลง เป็นการนำเอาผลการซ้อนทับของรูปร่างแปลงที่ดินกับพื้นที่การใช้ที่ดิน มาวิเคราะห์ประกอบกับข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม และข้อมูลจากกลุ่มประชาชน ในพื้นที่เพื่อยืนยันประเภทการใช้ที่ดินหลักที่เกิดขึ้นในแปลงที่ดินนั้น ๆ

- การวิเคราะห์แผนที่อัตราส่วนที่ว่างต่อแปลงที่ดินปัจจุบันรายละเอียด เป็นการนำรูปร่างแปลงที่ดิน ประกอบกับประเภทการใช้ที่ดินหลักของแต่ละแปลงมาประเมินเทียบกับข้อกำหนดในกฎหมายควบคุมอาคาร ประกาศกระทรวง ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดอัตราส่วนพื้นที่ว่างต่อประเภทของสิ่งปลูกสร้างที่อยู่บนแปลงที่ดินนั้น ๆ โดยมีอัตราส่วนพื้นที่ว่างที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับประเภทการใช้ที่ดินประเภทหลัก คือ ที่อยู่อาศัย ต้องจัดให้มีพื้นที่ว่างร้อยละ ๓๐ พาณิชยกรรมและที่ดินที่มีอาคารประเภทอื่นต้องมีพื้นที่ว่างร้อยละ ๑๐ โรงงานในนิคมอุตสาหกรรมต้องมีพื้นที่ว่างไม่น้อยกว่าร้อยละ ๓๐ โรงเรียนต้องมีพื้นที่ว่างไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๓ ของแปลงที่ดิน

๓) การวิเคราะห์ศักยภาพในการรักษาและพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน ในอนาคต เป็นการนำข้อวิเคราะห์ทั้ง ๑) และ ๒) มาวิเคราะห์ร่วมกันโดยเทคนิคการซ้อนทับแผนที่ (Sieve Mapping Technique) ดังนี้

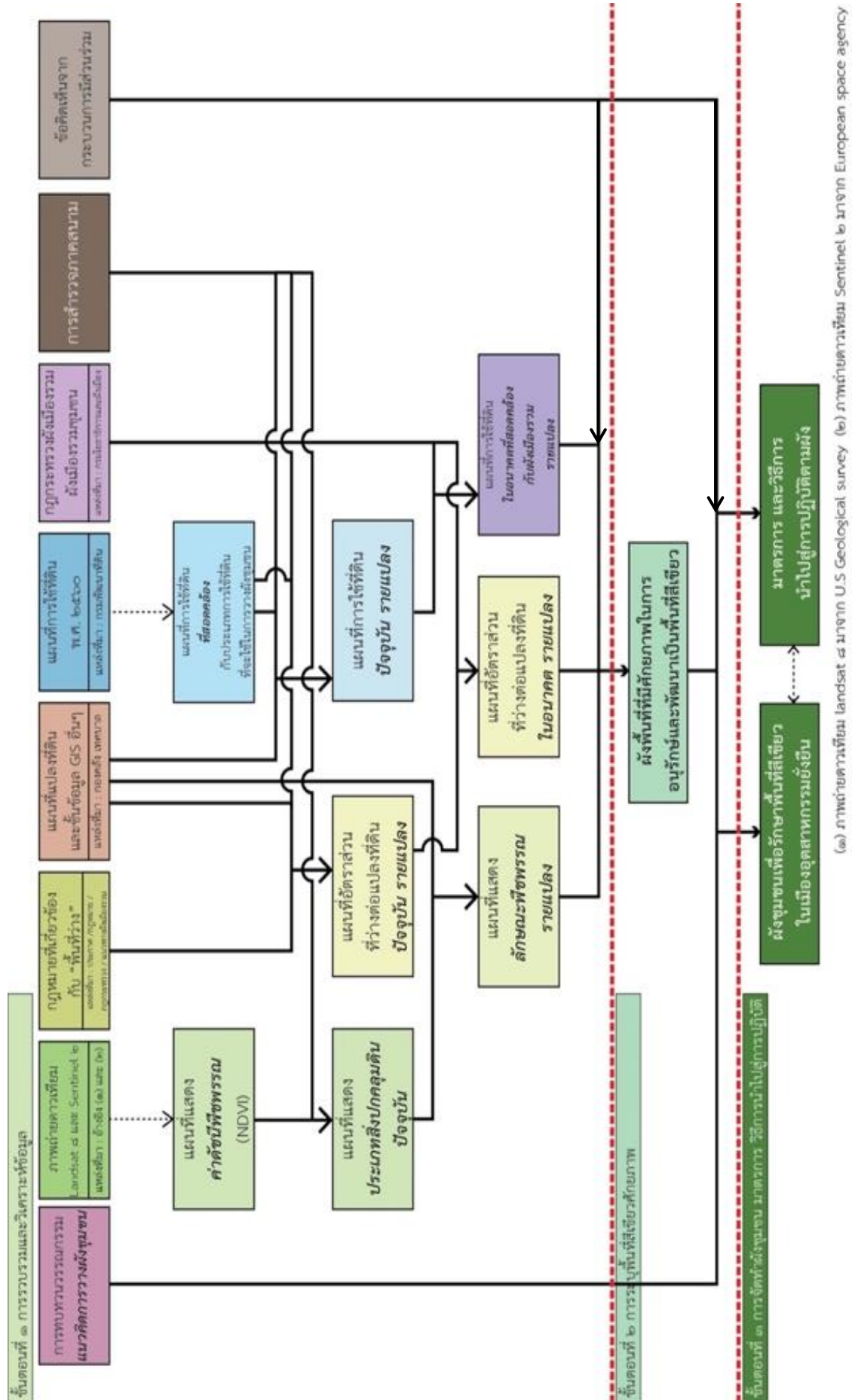
- การวิเคราะห์แผนที่แสดงลักษณะพืชพรรณรายละเอียด เป็นการนำเอาแผนที่แสดงประเภทสิ่งปกคลุมดิน ปัจจุบันซ้อนทับกับรูปร่างแปลงที่ดิน ได้เป็นการแบ่งพื้นที่ย่อยในแปลงที่ดินแต่ละแปลงที่แสดงลักษณะประเภท พื้นที่สีเขียวที่แยกแยะระหว่างต้นไม้ใหญ่ยืนต้น สนามสีเขียว สิ่งปลูกสร้าง และลานแข็งที่ไม่มีพืชปกคลุม ที่สามารถคำนวณสถิติสิ่งปกคลุมดินประเภทต่าง ๆ และสถิติความเขียวของแปลงที่ดินในเขตเทศบาลได้

- การวิเคราะห์แผนที่อัตราส่วนพื้นที่ว่างต่อแปลงที่ดินในอนาคต เป็นการวิเคราะห์ที่นำเอาแผนที่แสดงอัตราส่วนที่ว่างต่อแปลงที่ดินในปัจจุบันมาประเมินเทียบกับข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในอนาคตในผังเมืองรวม (หรือร่างผังเมืองรวม ในกรณีที่ยังไม่ได้ประกาศผังเมืองรวม)

- การวิเคราะห์ประเภทการใช้ที่ดินในอนาคตรายละเอียด โดยการซ้อนทับชั้นข้อมูลแผนที่การใช้ที่ดินปัจจุบันรายละเอียดกับพื้นที่ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินในอนาคตจากข้อกำหนดผังเมืองรวม

- การวิเคราะห์จัดทำผังพื้นที่ที่มีศักยภาพในการรักษาและพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืนในอนาคต นำเอาข้อมูลแผนที่ลักษณะพืชพรรณรายละเอียด แผนที่อัตราส่วนที่ว่างในอนาคตรายละเอียด และแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินในอนาคต ในการประเมินความเป็นไปได้ที่ที่ดินแต่ละแปลงจะถูกรักษาให้เป็นพื้นที่สีเขียวในอนาคต ซึ่งต้องใช้ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับแปลงที่ดิน เพื่อยืนยันสถานะและความน่าจะเป็นในการคงความเป็นพื้นที่โล่งและพื้นที่สีเขียวในอนาคตที่พอคาดการณ์ได้จากผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ โดยเป็นพื้นที่ที่สอดคล้องกับกฎหมายผังเมืองในปัจจุบัน และแนวโน้มการกำหนดกฎหมายในอนาคต รวมถึงเป็นพื้นที่ที่ชุมชนตั้งเป้าหมายในการรักษาและพัฒนาให้เป็นพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน

- การวิเคราะห์พื้นที่ที่มีศักยภาพในการรักษาและพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืนในอนาคตของเมือง เพื่อจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองอุตสาหกรรมยั่งยืน เป็นการนำเอาผลการวิเคราะห์พื้นที่ที่มีศักยภาพฯ เข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ที่มีความเข้าใจและได้ร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ และเป้าหมายการรักษาพื้นที่สีเขียวของชุมชน ตรวจสอบ ยืนยัน และเห็นพ้องเกี่ยวกับพื้นที่รายละเอียดในการ กำหนดเป็นผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียว ดังสรุปในภาพที่ ๑

ภาพที่ ๑ แผนภูมิกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลแผนที่เพื่อจัดทำชุมชนเพื่อรักษาพันธุ์สัตว์

๔.๒.๓ การวิเคราะห์พื้นที่ที่มีศักยภาพจากข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียม ร่วมกับหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) เพื่อพิจารณาพื้นที่สีเขียวที่ควรอนุรักษ์และ/หรือเหมาะสมในการพัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณะ ดังนี้

- พื้นที่สีเขียวเพื่อการรักษาและฟื้นฟู โดยเน้นพื้นที่ในที่ดินของรัฐที่หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐเป็นผู้ดูแลและรับผิดชอบ รวมทั้งพื้นที่สีเขียวในที่ดินของเอกชนหรือที่ดินส่วนบุคคล เพื่อสร้างโครงข่ายพื้นที่สีเขียวยั่งยืนและนำสู่การเป็นเมืองนิเวศที่ผสมผสานระบบนิเวศธรรมชาติเข้ากับสภาพแวดล้อมของเมือง

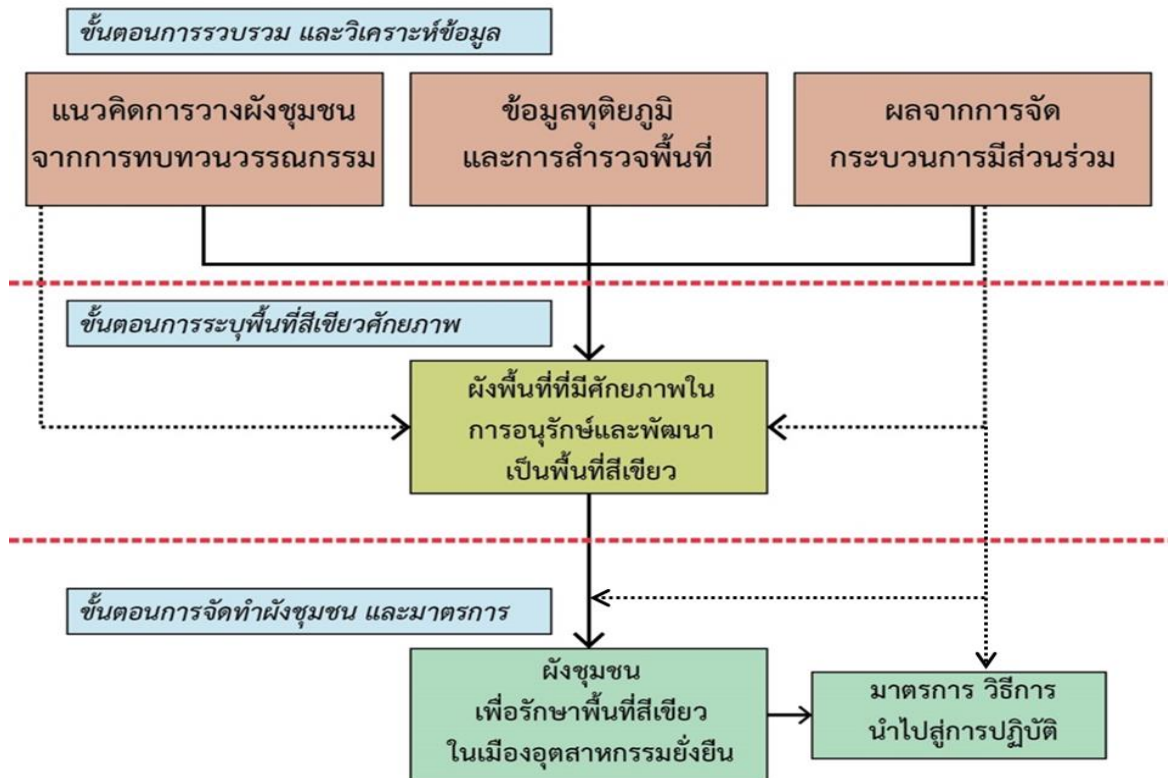
- พื้นที่สีเขียวเพื่อการรักษา โดยเน้นพื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจของชุมชนที่มีศักยภาพสำหรับการอนุรักษ์และคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม

- พื้นที่สีเขียวเพื่อการพัฒนา โดยเน้นพื้นที่สีเขียวที่มีศักยภาพและสามารถพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวสาธารณะประเภทที่ ๑ และประเภทที่ ๓

ทั้งนี้ กระบวนการในขั้นตอนนี้จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เพื่อการวิเคราะห์ที่ตอบสนองทุกภาคส่วน

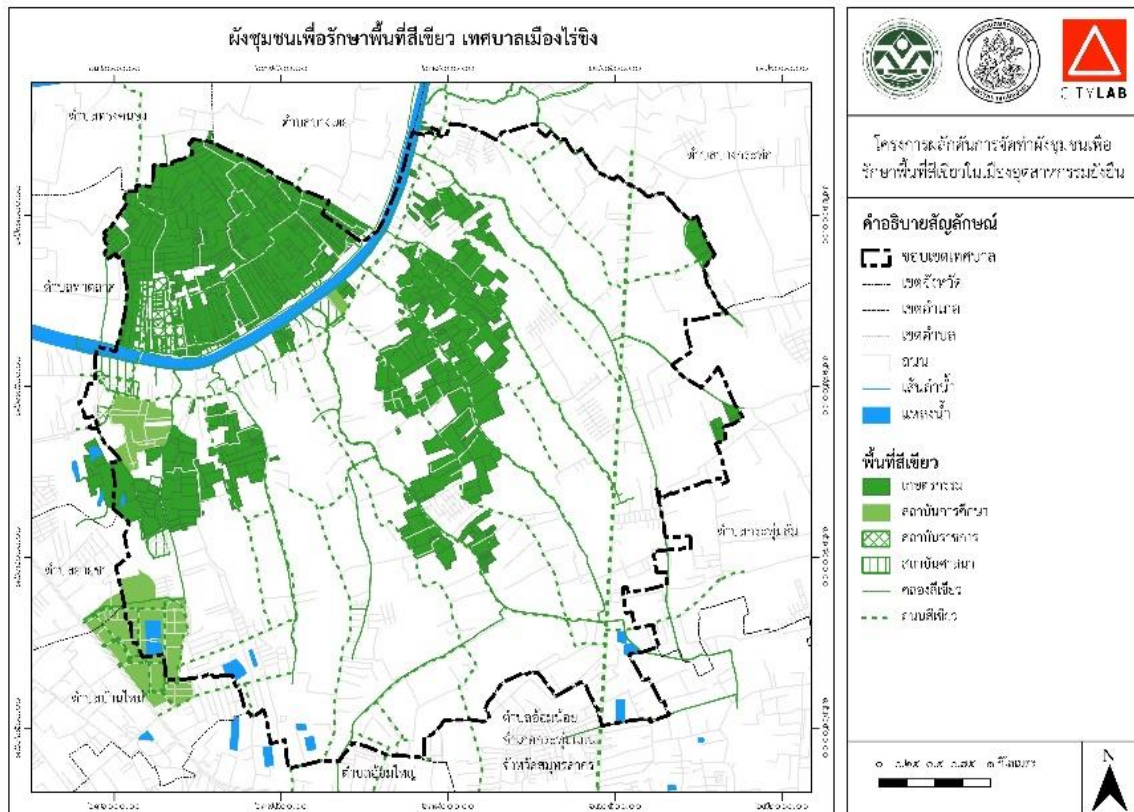
๔.๓ การจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง

การนำผลการวิเคราะห์พื้นที่ที่มีศักยภาพฯ เข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเข้าใจ แลกเปลี่ยนและทวนสอบข้อมูลร่วมกับผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ รวมทั้ง ร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ และเป้าหมายการรักษาพื้นที่สีเขียวของชุมชน ออกแบบและกำหนดเป็นผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวร่วมกัน เพื่อเป็นข้อตกลงร่วมในการปฏิบัติตามแผนและผังชุมชน สำหรับใช้เป็นข้อมูล/ผังเชิงประจักษ์ในการกำหนดทิศทาง การดำเนินการ การติดตาม และการตรวจสอบ ทั้งนี้ ข้อตกลงร่วมฯ อาจรวมถึงกลไก มาตรการ หรือเทศบัญญัติที่ควรดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนให้ผังชุมชนฯ สามารถใช้เป็นเครื่องมือได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป ดังแสดงในภาพที่ ๒

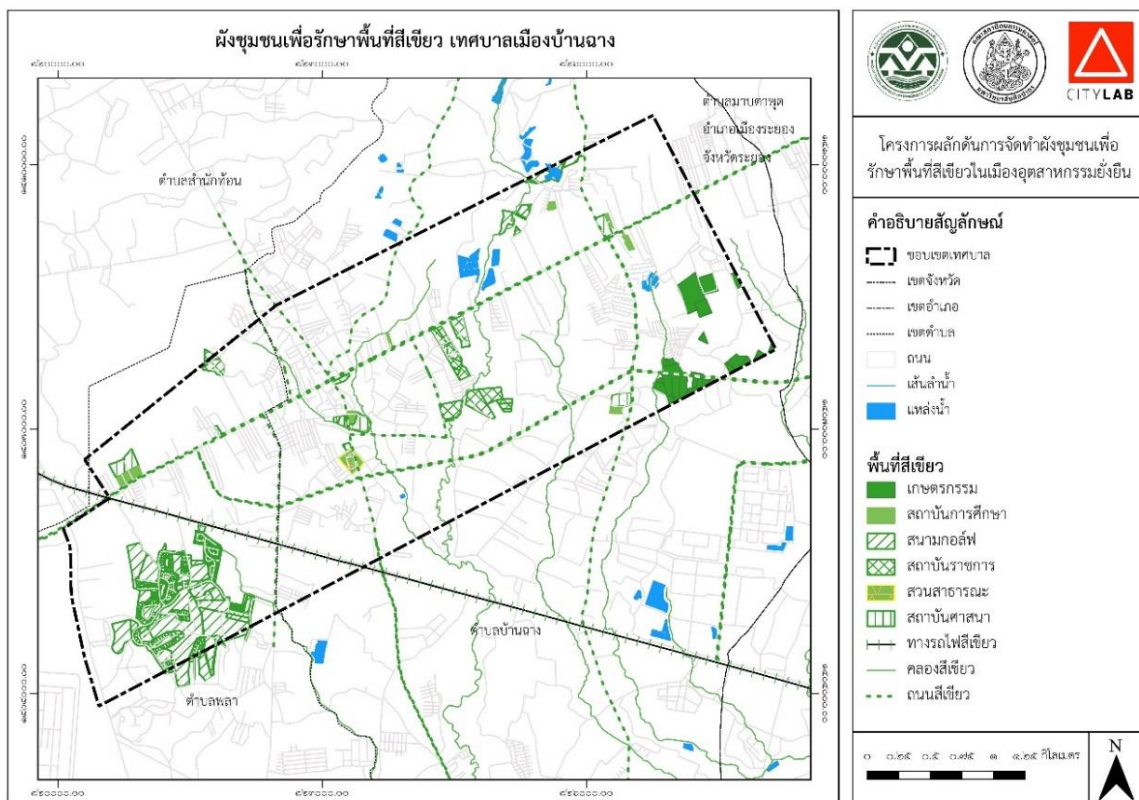

ภาพที่ ๒ ขั้นตอนการดำเนินการจัดทำผังชุมชน

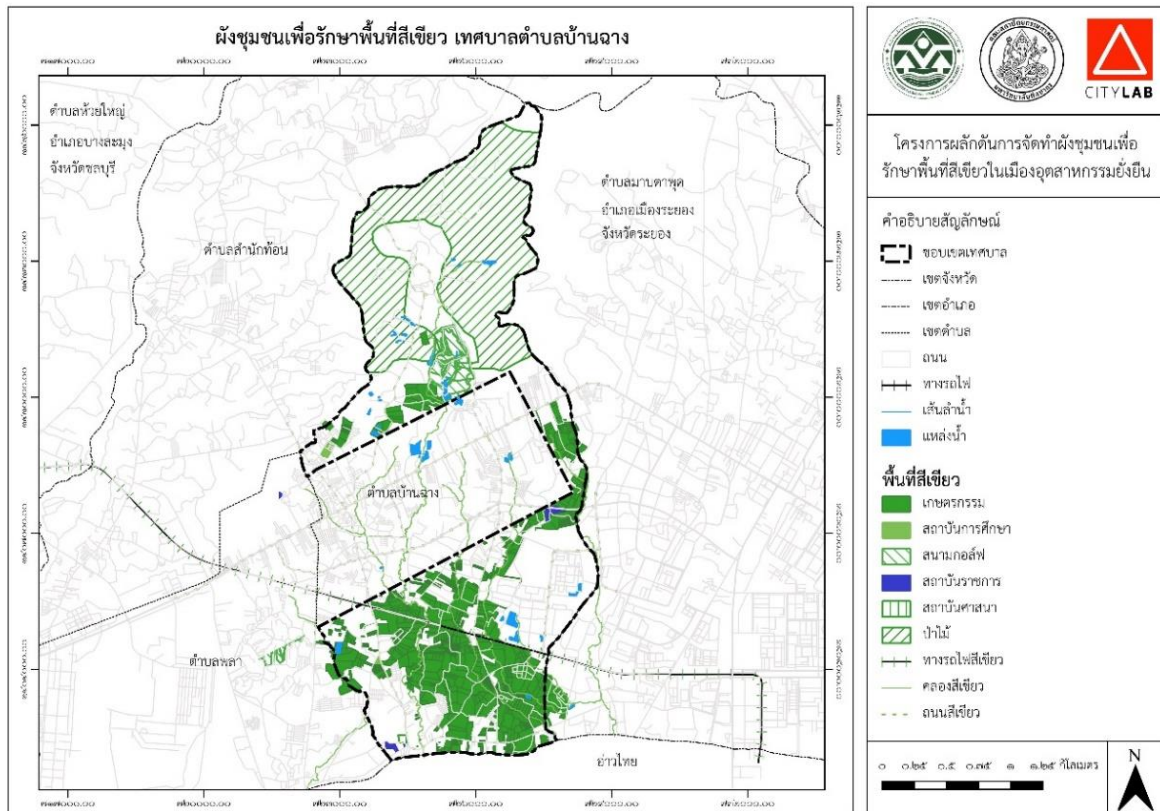
สผ. ได้ร่วมกับเทศบาลนาร่องจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง อาทิ ผังชุมชนฯ ของเทศบาลเมืองไผ่เชิง จังหวัดนครปฐม เทศบาลเมืองบ้านฉาง จังหวัดระยอง เทศบาลตำบลบ้านฉาง จังหวัดระยอง เทศบาลเมืองพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี เทศบาลตำบลบ้านกลาง จังหวัดลำพูน และเทศบาลตำบลมะเขือแจ้ จังหวัดลำพูน ดังแสดงในภาพที่ ๓ - ๘

ภาพที่ ๓ ผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองของเทศบาลเมืองไธสง จังหวัดนครปฐม

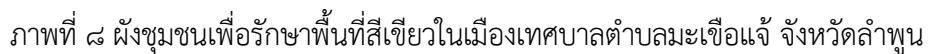
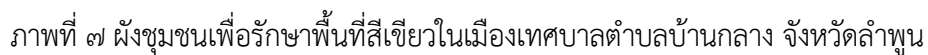
ภาพที่ ๔ ผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองเทศบาลเมืองบ้านฉาง จังหวัดระยอง

ภาพที่ ๕ ผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองเทศบาลตำบลบ้านฉาง จังหวัดระยอง

ภาพที่ ๖ ผังชุมชนเพื่อรักษาพันธุ์สัตว์ในเขื่อนเชี่ยวหลาน จังหวัดกระบี่

๔.๔ การจัดทำแผนปฏิบัติการ/มาตรการเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง โดยการจัดทำแนวทาง/แผนปฏิบัติการ/มาตรการ เพื่อขับเคลื่อนผังชุมชนฯ สู่การปฏิบัติ ด้วยการบูรณาการการเพิ่มศักยภาพพื้นที่สีเขียวร่วมกับอัตลักษณ์ต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชน และการเพิ่มพื้นที่สีเขียวเชิงปริมาณ รวมถึงการส่งเสริมพื้นที่สีเขียวเชิงคุณภาพ

๔.๕ การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ โดยการจัดสัมมนา/เสวนาเพื่อเผยแพร่และติดตามการดำเนินงานตามผังชุมชนฯ ให้กับหน่วยงานและประชาชนในท้องถิ่น โดยควรให้ความสำคัญกับภาคส่วน/กลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในพื้นที่ เช่น ผู้นำการปกครอง ภาคเอกชน ชุมชน ผู้อาวุโส และเยาวชนคนรุ่นใหม่ ร่วมกับภาคนโยบายและภาควิชาการ เพื่อสร้างความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของพื้นที่สีเขียวในเมือง และเพื่อให้เกิดการต่อยอดขยายผลการจัดทำและการนำผังชุมชนฯ ไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้ง เพื่อขยายเครือข่ายในการอนุรักษ์ ดูแลรักษา และพัฒนาพื้นที่สีเขียวต่อไป

๕. การขับเคลื่อนผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ส่งมอบผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง พร้อมมาตรการและวิธีการนำไปสู่การปฏิบัติ อาทิ ข้อบัญญัติท้องถิ่น การพัฒนาภูมิทัศน์พื้นที่ที่มีศักยภาพในพื้นที่นำร่องที่ส่งเสริมการดำเนินงานตามผังชุมชนฯ ให้กับเทศบาลเพื่อให้เทศบาลใช้เป็นกรอบการดำเนินงานและนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป รวมทั้ง ได้ประสานติดตามการดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนการจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองไปสู่การปฏิบัติ และหาข้ออุปสรรคการดำเนินงาน นอกจากนั้น ได้มีการหารือเพื่อพิจารณาพื้นที่เป้าหมายที่มีศักยภาพสำหรับนำร่องการดำเนินงาน ดังนี้

๑) การติดตามการดำเนินงานตามผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองและแผนปฏิบัติการฯ ซึ่งจากการติดตามการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามผังชุมชนฯ ในเทศบาลตำบลบ้านฉาง จังหวัดระยอง และเทศบาลเมืองพนัสนิคม พบว่า มีการขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม อาทิ การเพิ่มและดูแลพื้นที่สีเขียวสาธารณะบริเวณชายหาด ได้แก่ พื้นที่สีเขียวสวนริมชายหาดพูนเกล้า พื้นที่ประมาณ ๙ ไร่ พื้นที่สีเขียวสวนริมชายหาดพูนใหม่ พื้นที่ประมาณ ๑๕ ไร่ พื้นที่สีเขียวสวนริมชายหาดน้ำริน พื้นที่ประมาณ ๘ ไร่ และการเพิ่มและดูแลพื้นที่ป่าชุมชน ได้แก่ ป่าชุมชนบ้านภูธรห้วยมะหาด (หมู่ ๗ ตำบลบ้านฉาง) พื้นที่ประมาณ ๕๓ ไร่ ป่าชุมชนบ้านเนินกระปรอกบน (หมู่ ๖ ตำบลบ้านฉาง) พื้นที่ประมาณ ๓๔๑ ไร่ ป่าชุมชนบ้านเนินสำเหร่ (หมู่ ๓ ตำบลบ้านฉาง) พื้นที่ประมาณ ๑๕ ไร่

๒) การเสริมสร้างศักยภาพองค์ความรู้ให้กับเทศบาลและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยร่วมกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ จัดอบรม “พืชพรรณที่เหมาะสมริมทะเล เพื่อความหลากหลายทางชีวภาพ”

๓) การปรับปรุง ผังแม่บทสนามกีฬากลางระดับตำบล โดยออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมและกำหนดรูปแบบและชนิดพรรณพืชที่เหมาะสมกับสนามกีฬา

๔) จัดทำผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพ ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนตามผังชุมชนที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ส่งมอบให้กับเทศบาลเมืองพนัสนิคม โดยการออกแบบ

ภูมิสถาปัตยกรรม - พื้นที่สีเขียวบนพื้นฐานอัตลักษณ์และของดีของพื้สนิคม ซึ่งจะทำให้เทศบาลเมืองพื้สนิคม มีพื้นที่สีเขียวเพิ่มขึ้นประมาณ ๔,๐๐๐ ตารางเมตร

ทั้งนี้ การขับเคลื่อนดังกล่าวเป็นไปตามมติและความต้องการของท้องถิ่น รวมทั้ง กระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในพื้นที่

๖. ข้อเสนอแนะการจัดทำผังชุมชนและขับเคลื่อนผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง

๖.๑ **ด้านนโยบาย** ในการผลักดันการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเมืองมีความจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนในเชิงนโยบายตั้งแต่ต้นนโยบายระดับส่วนกลางลงมาถึงนโยบายระดับท้องถิ่น โดยมีประเด็นดังนี้

๑) หน่วยงานวางแผนพัฒนาระดับชาติ อาทิ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมโยธาธิการและผังเมือง สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (สกพอ.) จัดทำนโยบายการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่สีเขียวในชุมชนเมืองที่ครอบคลุมเป้าหมายด้านปริมาณและคุณภาพ และเชื่อมโยงระหว่างชุมชนเมือง พื้นที่อุตสาหกรรมและโครงข่ายพื้นที่สีเขียว รวมทั้ง ประสานและบูรณาการหน่วยงานนโยบายและหน่วยงานส่วนกลางผลักดันกระบวนการวางแผน/ผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง ทั้งนี้ การจัดทำแผนและผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียว ควรดำเนินการตามภูมินิเวศของเมืองและความเหมาะสมของการให้บริการของระบบนิเวศเมืองเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศตามธรรมชาติในพื้นที่ อัตลักษณ์และวิถีชีวิตพื้นถิ่น รวมทั้ง ควรส่งเสริมและสนับสนุนการเสริมสร้างศักยภาพ องค์ความรู้ และบูรณาการทุกภาคส่วนในการเพิ่มและรักษาพื้นที่สีเขียวอย่างครอบคลุม โดยเฉพาะเมืองขนาดใหญ่ เมืองขนาดกลาง และเมืองขนาดเล็ก รวมทั้ง เมืองที่มีนิเวศท้องถิ่นที่แตกต่างกัน เช่น เมืองในพื้นที่ป่าไม้ ป่าชายเลน พื้นที่เกษตรกรรม แหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้การกำหนดนโยบายของประเทศเป็นไปอย่างเหมาะสมต่อไป

๒) หน่วยงานที่มีภารกิจกำหนดนโยบายการจัดการพื้นที่สีเขียวเมืองของประเทศ ควรศึกษารูปแบบและแนวทางการจัดการและใช้ประโยชน์พื้นที่สีเขียวของเมืองให้เป็นไปอย่างสมดุล เพื่อสนับสนุนให้มีมาตรการควบคุม ส่งเสริม ชดเชย และจูงใจ ทั้งด้านกฎหมายและด้านเศรษฐศาสตร์ที่จะให้มีกลไกการมีส่วนร่วมในท้องถิ่น เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวยั่งยืน รวมทั้ง พัฒนาระบบการสร้างองค์ความรู้ สร้างเครือข่าย การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม ที่สอดคล้องกับการดำเนินงานเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว (BCG Economy) เพื่อมุ่งสู่ความเป็นเมืองสีเขียวอย่างยั่งยืนต่อไป

๓) การจัดทำนโยบายของหน่วยงานส่วนกลาง ต้องสามารถเป็นทางเลือกให้กับท้องถิ่น ในการประสานความสอดคล้องกับนโยบายและแนวทางปฏิบัติของท้องถิ่นแล้ว การขับเคลื่อนนโยบายสู่ท้องถิ่น ควรมีกระบวนการการถ่ายทอดนโยบายและการร่วมปฏิบัติของหน่วยงานส่วนกลางกับท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง เพื่อทำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงหน่วยงานส่วนกลางและส่วนภูมิภาคอื่น ๆ ที่มีแผนการขับเคลื่อนนโยบายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่ซ้อนทับกันได้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น รวมทั้ง การบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวและพื้นที่เมืองกับหน่วยงานและภาคส่วนต่าง ๆ ในระดับท้องถิ่นด้วย และส่งเสริมการประยุกต์ใช้แนวคิดการพัฒนาจาก

จุดแข็ง (Strength - based approach) เป็นกลยุทธ์ในการเลือกแผนงานและโครงการพัฒนาพื้นที่สีเขียวพื้นที่ และกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่มีจุดแข็งและสถานภาพการดำเนินงานที่เข้าใกล้เป้าหมาย เพื่อให้เกิดพื้นที่ชุมชนต้นแบบ เชิงประจักษ์ให้แก่พื้นที่และชุมชนในการพัฒนาในระยะต่อไป

๔) จัดทำแผนงานโครงการขับเคลื่อนผังชุมชนที่ท้องถิ่นดำเนินการแล้วเข้าสู่กระบวนการ จัดทำยุทธศาสตร์จังหวัดภายใต้พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ. ๒๕๕๑ เพื่อให้เป็นแผนปฏิบัติการประจำปีของหน่วยงานและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๕) กำหนดนโยบายการจัดสรรทรัพยากรที่สนับสนุนการดำเนินงาน ทั้งด้านบุคลากร ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการวางผังพื้นที่เมือง เครื่องมือ เทคโนโลยีการวิเคราะห์ด้วยสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ รวมทั้ง แนวทางการปฏิบัติตามกฎหมายผังเมือง และผู้เชี่ยวชาญกฎหมาย ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๖.๒ ด้านเศรษฐศาสตร์ การสนับสนุนด้วยมาตรการจูงใจและด้านเศรษฐศาสตร์ จะทำให้ การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีความยั่งยืนยิ่งขึ้น โดยการดำเนินงานด้านเศรษฐศาสตร์ที่มีศักยภาพ มีดังนี้

๖.๒.๑ การจูงใจด้านการเงิน ได้แก่

๑) การลดภาษีเงินได้ (Income Tax Reduction) เป็นการลดภาษีเพื่อทดแทน ค่าใช้จ่ายของเอกชนที่ทำการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว ซึ่งปัจจุบันกระทรวงการคลังได้ออกประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร ให้กับนิติบุคคลที่สนับสนุนการสร้างและบำรุงรักษาสวนเด็กเล่น สวนสาธารณะ หรือ สนามกีฬา ที่เปิดให้ประชาชนใช้เป็นการทั่วไป โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และประมวลรัษฎากร ที่ให้ประโยชน์ทาง ภาษีแก่ผู้ให้การสนับสนุนชุมชน ในการดูแลรักษาป่าชุมชน ซึ่งอยู่นอกเขตป่าอนุรักษ์ เพื่อให้ชาวบ้านได้ใช้ ประโยชน์ เก็บหาของป่า พืชผัก และสมุนไพร มาใช้ในครัวเรือนได้

๒) การเพิ่มภาษี (Increase Tax Reduction) เป็นการเพิ่มภาษีสำหรับธุรกิจ ที่ไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและการอยู่อาศัยของคนในพื้นที่ และนายทุนจากต่างพื้นที่เข้ามาหาผลประโยชน์ หรือประกอบธุรกิจการค้าในพื้นที่ย่านชุมชนเก่า เพื่อให้สิทธิต่าง ๆ แก่คนในพื้นที่ก่อน

๓) การนำไม้ยืนต้นมาเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันการขอกู้ยืมเงินจากสถาบัน การเงิน ซึ่งเป็นรูปแบบการสร้างแรงจูงใจที่รัฐส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกไม้เศรษฐกิจในที่ดินที่มีสิทธิในการใช้ ประโยชน์โดยชอบด้วยกฎหมายและเป็นการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้/พื้นที่สีเขียวให้กับประเทศ

๔) การให้เงินกู้ยืมอัตราต่ำ (loan) เป็นรูปแบบการสร้างแรงจูงใจที่รัฐให้เงินกู้ ในอัตราที่ต่ำกว่าราคาตลาด หรือรัฐค้ำประกันเงินกู้แก่ ผู้อยู่อาศัยที่ต้องการดำเนินการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว

๖.๒.๒ การจัดหาทุนอุดหนุน ได้แก่

๑) การจัดตั้งกองทุนการอนุรักษ์ของผู้นในชุมชน เพื่อใช้ในการดูแลรักษาพื้นที่ สีเขียว ต้นไม้ใหญ่ และพื้นที่อ่อนไหวเชิงนิเวศ ซึ่งที่ผ่านมาการจัดตั้งกองทุนสร้างหมอดันไม้ใหญ่ ซึ่งเป็น กองทุนเฉพาะกิจ สามารถนำเงินบริจาคไปลดหย่อนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

๒) ความร่วมมือกับองค์กรหรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในการจัดหาทุน ในการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว ต้นไม้ใหญ่ และพื้นที่อ่อนไหวเชิงนิเวศ

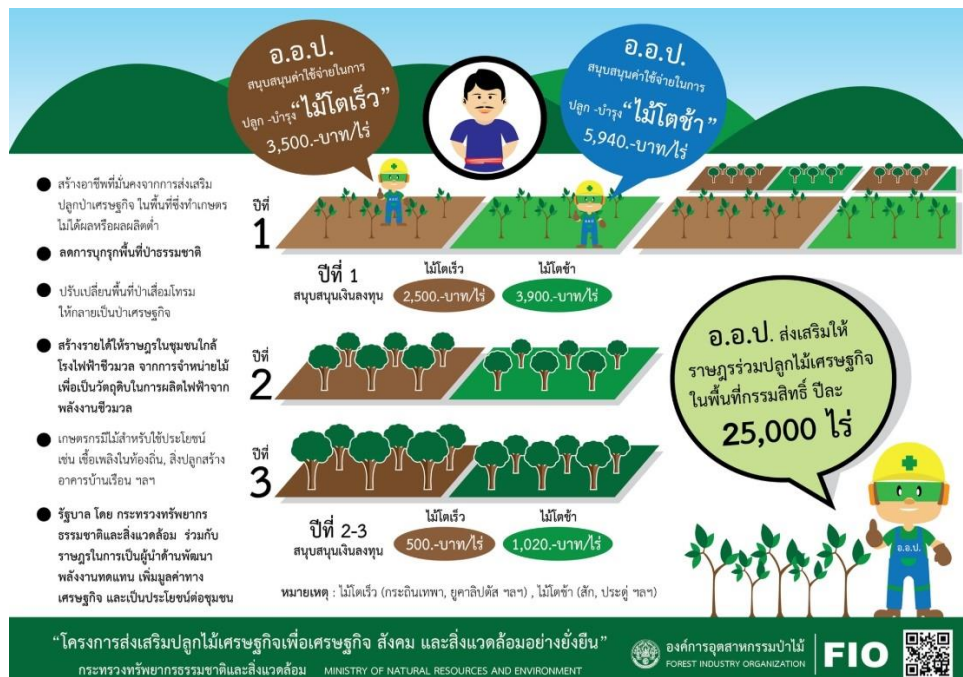
๓) การสนับสนุนเงินทุนแก่เกษตรกรผู้ทำการเกษตร

๖.๒.๓ การให้ผลตอบแทน อาทิ

๑) การให้ค่าตอบแทนการปลูกและการดูแลรักษาพื้นที่สีเขียว เช่น โครงการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจเพื่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ซึ่งส่งเสริมเกษตรกรปลูกไม้บำรุงไม้เศรษฐกิจในที่ดินที่มีสิทธิ์ตามกฎหมาย โดยสานต่อนโยบายรัฐบาล (ยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี) และนโยบายกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเรื่องของการรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ ด้วยการส่งเสริมให้ชาวเกษตรกรไทยมีการปลูกไม้เศรษฐกิจในที่ดินกรรมสิทธิ์ของตนเองหรือที่ดินที่มีสิทธิ์ในการครอบครอง โดยกำหนดเป้าหมายในการดำเนินการไว้ประมาณ ๕ แสนไร่ ในระยะเวลาประมาณ ๒๐ ปี โดยรัฐบาลจะมีการสนับสนุนและให้ค่าใช้จ่ายเป็นเงินลงทุนในการปลูกและบำรุงรักษาเป็นเวลา ๓ ปี ดังแสดงในภาพที่ ๙ ได้แก่

(๑) สนับสนุนค่าใช้จ่ายเงินลงทุนในการปลูกและบำรุงรักษาไม้โตเร็ว ในอัตรา ๓,๕๐๐ บาท (ปีแรก ๒,๕๐๐ บาท ปีที่ ๒ และปีที่ ๓ ปีละ ๕๐๐ บาท) โดยไม้โตเร็ว หมายถึง ไม้ที่มีอายุรอบตัดพื้นน้อยกว่า ๑๐ ปี เช่น กระถินเทพา กระถินณรงค์ เป็นต้น กำหนดปลูกจะต้องปลูกไม่น้อยกว่า ๒๖๗ ต้น/ไร่

(๒) สนับสนุนค่าใช้จ่ายเงินลงทุนในการปลูกและบำรุงรักษาไม้โตช้า ในอัตรา ๕,๔๙๐ บาท (ปีแรก ๓,๙๐๐ บาท ปีที่ ๒ และปีที่ ๓ ปีละ ๑,๐๒๐ บาท) โดยไม้โตช้า หมายถึง ไม้ที่มีอายุรอบตัดพื้นมากกว่า ๑๐ ปี เช่น สัก ประดู่ป่า ยางนา ตะเคียน เป็นต้น ทั้งนี้ ในการปลูกซึ่งเกษตรกรสามารถปลูกเป็นแปลง ปลูกบนคันนา ขอบแปลง ปลูกแทรก หรือปลูกเสริมในพื้นที่ทำการเกษตรในรูปแบบต่าง ๆ ได้จำนวน ๑๐๐ ต้น/ไร่

ที่มา: <https://gfms.gistda.or.th/node/80>

ภาพที่ ๙ โครงการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจเพื่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

หรือ โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสทรงครองราชย์ปีที่ ๕๐ ซึ่งให้เงินสนับสนุนในอัตรา ๓,๐๐๐ บาทต่อไร่ เป็นระยะเวลา ๓ ปี โดยมีการดำเนินงานในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๓๗ - ๒๕๕๐ และดำเนินการปลูกและบำรุงป่าต่อเนื่องจนสิ้นสุดภารกิจโครงการฯ อย่างสมบูรณ์แล้วเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙ รวมจำนวน ๕,๐๒๕,๕๘๖.๗๙ ไร่

๒) การกำหนดให้พื้นที่สีเขียวยั่งยืนเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการให้สิทธิประโยชน์แก่ผู้ขอรับการสนับสนุนการลงทุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน

๖.๒.๔ การขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งในและต่างประเทศ อาทิ โครงการจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองอุตสาหกรรมยั่งยืน และโครงการความร่วมมือจากต่างประเทศ หรือองค์กรระหว่างประเทศ เช่น โครงการภายใต้ความร่วมมือไทย - เยอรมนี

๖.๓ ด้านสังคม

๖.๓.๑ การมอบรางวัล/การจัดกิจกรรม เพื่อเป็นการจูงใจให้คนรักษาสิ่งแวดล้อม เช่น รางวัลต้นไม้ใหญ่/ต้นไม้ทรงคุณค่า TALA Awards การจัดกิจกรรมขายผักและผลไม้ที่ปลอดสารพิษและราคาย่อมเยา และการส่งเสริมอาคารเขียว เป็นต้น

๖.๓.๒ การใช้แรงจูงใจทางด้านสังคมในการเพิ่มและการจัดการพื้นที่สีเขียวยั่งยืน การรณรงค์และสร้างแรงจูงใจให้องค์กรรัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชน เข้าร่วมโครงการฯ ในลักษณะการดำเนินกิจกรรมการแสดงความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (Corporate Social Responsibility) หรือ CSR หันมาใส่ใจและร่วมมือกันเพิ่มและดูแลบำรุง รักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองและชุมชน มีการประชาสัมพันธ์ให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าร่วม เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่องค์กร นอกจากนี้ การดำเนินกิจกรรมการแสดงความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ในลักษณะการจัดตั้งบรรษัทภิบาล สามารถเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนการจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยดำเนินงานในระดับของชุมชนและสภาพแวดล้อมให้เกิดการสนับสนุนแนวทางการระดมระดมทุนในการดำเนินงานที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การเปิดเผยข้อมูลการดำเนินงานที่อาจส่งผลกระทบต่อชุมชนที่องค์กรตั้งอยู่ การสร้างความร่วมมือระหว่างกลุ่มหรือเครือข่ายอื่น ๆ ในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะ ตลอดจนการรับฟังข้อมูลหรือทำประชาพิจารณ์ต่อการดำเนินการที่ส่งผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น ป่าในกรุง ของสถาบันปลูกป่า ปตท. และสวนสาธารณะที่สร้างโดยบริษัท สหพัฒนานวัตกรรมโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) เป็นต้น

๖.๓.๓ กลุ่มอาสาสมัครหรือการรวมตัวของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคประชาสังคมในการจัดการพื้นที่สีเขียว ในรูปแบบของกลุ่มอาสาสมัครหรือการรวมตัวของชุมชนในการสละเวลาเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและดูแลพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ของตน การดำเนินการดังกล่าวจึงอาจดำเนินการในรูปแบบของมูลนิธิ องค์กรที่ไม่แสวงหากำไร ซึ่งปัจจุบันพลังของชุมชนในสื่ออินเทอร์เน็ตมีความเข้มแข็งมาก และสามารถสร้างความร่วมมือผู้ที่เห็นพ้องได้ในปริมาณที่มากกว่า โดยมีทั้งคนที่อยู่ในพื้นที่และคนต่างพื้นที่ช่วยกันผลักดันประเด็นสาธารณะดังกล่าวให้เป็นที่รับรู้ เพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบายสาธารณะ ตัวอย่าง

ชุมชนออนไลน์ที่มีการผลักดันการจัดการพื้นที่สีเขียวในเมืองที่สำคัญ เช่น มูลนิธิริรักษ์ไม้ใหญ่ เครือข่ายต้นไม้ในเมือง We!Park เครือข่ายเขียว สาย หอม และ UTREE เป็นต้น

๖.๓.๔ การสร้างจิตสำนึกและความตระหนักต่อความสำคัญของพื้นที่สีเขียวแก่ประชาชนสามารถดำเนินการได้หลายวิธี อาทิ

๑) การประชาสัมพันธ์ ถึงความสำคัญ คุณค่า และประโยชน์ของพื้นที่สีเขียวในเมือง โดยอาจทำในรูปแบบโปสเตอร์ คำขวัญ นิทรรศการ เอกสารแผ่นพับ และข้อมูลผ่านสื่อต่าง ๆ

๒) การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียว เป็นกิจกรรมให้ผู้อยู่อาศัยในเมืองได้เกิดการมีส่วนร่วมและเห็นคุณค่าของพื้นที่สีเขียว

๓) การจัดโครงการประกวดต่าง ๆ เทศบาลอาจส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความรู้สึกตื่นตัวในการพัฒนาพื้นที่สีเขียวผ่านการประกวด

๔) การยกย่องผู้ที่สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่สีเขียว หรือผู้มีส่วนสนับสนุน

๕) การจัดการฝึกอบรม สัมมนา หรือดูงาน โดยเทศบาลอาจสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ผู้นำชุมชน ครู ผู้นำเยาวชน และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่สีเขียวมีโอกาสเข้ารับการฝึกอบรม สัมมนา ในด้านการจัดการพื้นที่สีเขียว เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยน และถ่ายทอดความรู้

๖) การให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการวางแผน และกำหนดแนวทางในการปฏิบัติ ในการจัดการพื้นที่สีเขียวในชุมชนของตน อาจเป็นการเสนอความคิดเห็นในแผน และร่วมเป็นกรรมการบริหาร

๖.๔ ด้านกฎหมาย ได้แก่

๑) มาตรการตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. ๒๕๖๒ ซึ่งได้ให้อำนาจกับท้องถิ่นสามารถดำเนินการวางผังเมืองได้เอง ดังนั้น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถบูรณาการภารกิจ “ผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง” ให้เป็นภารกิจหนึ่งของหน่วยงานในการจัดทำผังเมือง เพื่อเชื่อมโยงไปสู่เป้าหมายเดียวกัน และจะทำให้สามารถบริหารจัดการเมืองได้ในทุกมิติ ทั้งนี้ ในพระราชบัญญัติฯ ได้กำหนดผังระดับนโยบาย แบ่งเป็น ผังระดับประเทศ ระดับภาค และระดับจังหวัด ซึ่งประกอบด้วย ผังทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ โดยในกรณีพื้นที่สีเขียว อาจกำหนดตามพื้นที่อนุรักษ์ และมาตรการวิธีดำเนินการในผังนโยบายได้ สำหรับในส่วนของผังเมืองรวม ซึ่งองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจดำเนินการ มีผังที่เกี่ยวข้องคือ แผนผังแสดงที่โล่งและแผนผังแสดงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่สนใจสามารถดำเนินการได้

๒) มาตรการควบคุมการใช้ที่ดินในด้านความสูงอาคารและที่เว้นว่าง ในลักษณะที่ให้ผลประโยชน์ตอบแทน (Bonus or Incentive) ตามข้อกำหนดการใช้ที่ดินตามผังเมืองรวมและกฎหมายควบคุมอาคาร ให้ได้รับอัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดินเพิ่มขึ้น (Floor Area Ratio Bonus: FAR Bonus) ซึ่งสามารถกำหนดในผังเมืองรวม โดยมอบสิทธิประโยชน์ให้กับเจ้าของที่ดินหรือผู้ประกอบการที่จัดให้มีพื้นที่ที่มีประโยชน์ทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมตามข้อกำหนด การกำหนดอัตราส่วนพื้นที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวม (Open Space Ratio: OSR) ข้อกำหนดด้านพื้นที่สีเขียวในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environment

Impact Assessment: EIA) พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ ทั้งนี้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถออกเทศบัญญัติในเรื่องพื้นที่สีเขียวเพิ่มเติมได้ด้วย

๓) มาตรการตามพระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๒ และข้อระเบียบที่เกี่ยวข้อง กำหนดให้ผู้ประกอบการที่ประสงค์จะตั้งในนิคมอุตสาหกรรมจำเป็นต้องจัดวางผังภายในโครงการ ซึ่งรวมไปถึงพื้นที่โล่งและพื้นที่สีเขียวด้วย นอกจากนี้ การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยมีนโยบายเกี่ยวกับนิคมอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ซึ่งกำหนดให้มีพื้นที่สีเขียวร้อยละ ๑๐ และต้องปลูกต้นไม้รอบนิคมอุตสาหกรรมฯ เพื่อเป็นแนวกันชน (Buffer Zone) สำหรับโครงการนิคมอุตสาหกรรมฯ เพื่อป้องกันและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม และถ้าเป็นโครงการที่เข้าข่ายจะต้องทำ EIA จะต้องดำเนินการตามแนวทางที่ สผ. กำหนด ให้มีพื้นที่สีเขียวร้อยละ ๕ สำหรับการจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่นิคมอุตสาหกรรมตั้งประกอบการอยู่ นิคมอุตสาหกรรมฯ สามารถสนับสนุนการดำเนินงานภายนอกให้กับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้ อาทิ การจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ได้แก่ งบประมาณ ทรัพยากรน้ำ และทรัพยากรด้านอื่น ๆ

๖.๕ ด้านเครื่องมือ/กลไก

๑) ระบบฐานข้อมูลพื้นที่สีเขียว โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้จัดทำระบบฐานข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมและพื้นที่สีเขียว (Thai Green Urban: TGU) ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงพื้นที่ จัดเก็บข้อมูลขนาดและตำแหน่งพื้นที่สีเขียวทั้ง ๖ ประเภทตามแนวทางการขับเคลื่อนการจัดการพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน เพื่อให้หน่วยงานและเทศบาลใช้เป็นข้อมูลประกอบการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวโดยอาศัยความร่วมมือกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคการศึกษา

๒) การจัดเก็บข้อมูลบัญชีต้นไม้ โดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

๓) การนำเครือข่ายและภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดพื้นที่สีเขียวในชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะวัด บ้าน และโรงเรียน ซึ่งถือเป็นพื้นที่กึ่งสาธารณะ สามารถเข้ามามีส่วนร่วมเป็นเครือข่ายและร่วมสร้างแหล่งเรียนรู้ด้านต้นไม้ ประโยชน์ของต้นไม้ การอนุรักษ์ต้นไม้ท้องถิ่น ต้นไม้ใหญ่ เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึก ในการอนุรักษ์พันธุ์ไม้ท้องถิ่นหรือไม้ยืนต้นให้ดำรงอยู่ต่อไป รวมทั้งภาคเอกชนและชุมชนให้ เข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินงาน

๔) ความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในการวางแผนออกแบบการพัฒนาพื้นที่สีเขียว หรือความร่วมมือกับภาคเอกชนในการกำหนดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจเมืองจากฐานทรัพยากรพื้นที่สีเขียวในพื้นที่

๕) การของบประมาณจากกองทุนสิ่งแวดล้อม ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยกระทรวงการคลังตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมภายใต้กระบวนการความร่วมมือของทุกภาคส่วน และมีข้อกำหนดตามมาตรา ๒๓ เงินกองทุนให้ใช้จ่ายเพื่อกิจการดังต่อไปนี้

(๑) ให้ส่วนราชการหรือราชการส่วนท้องถิ่นสำหรับการลงทุนดำเนินงานระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวม รวมทั้งการจัดหา จัดซื้อที่ดิน วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ และเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานและบำรุงรักษาระบบดังกล่าว

(๒) ให้ราชการส่วนท้องถิ่นหรือรัฐวิสาหกิจกู้ยืม เพื่อจัดให้มีระบบบำบัดอากาศเสีย หรือน้ำเสีย ระบบกำจัดของเสียหรืออุปกรณ์อื่นใด สำหรับใช้เฉพาะในกิจการของราชการส่วนท้องถิ่นหรือรัฐวิสาหกิจนั้น

(๓) ให้เอกชนกู้ยืมในกรณีที่บุคคลนั้นมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องจัดให้มีระบบบำบัดอากาศเสียหรือน้ำเสีย ระบบกำจัดของเสีย หรืออุปกรณ์อื่นใด เพื่อการควบคุมบำบัดหรือขจัดมลพิษที่เกิดจากกิจกรรมหรือการดำเนินกิจการของตนเองหรือบุคคลนั้นเป็นผู้ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการเป็นผู้รับจ้างให้บริการบำบัดน้ำเสียหรือกำจัดของเสียตามพระราชบัญญัติ

(๔) เป็นเงินช่วยเหลือและอุดหนุนกิจการใด ๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามที่คณะกรรมการเห็นสมควรและโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

(๕) เป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารกองทุน

ตัวอย่างโครงการที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนสิ่งแวดล้อม อาทิ โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ด้วยภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนชายโขง จังหวัดอุบลราชธานี และ โครงการรักษาฟื้นฟูระบบรากและสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ต้นยางนาถนนสายเชียงใหม่ - ลำพูน ให้อยู่คู่ชุมชนอย่างปลอดภัย สวยงาม และยั่งยืน

คณะที่ปรึกษา

๑. นายพิรุณ สัยยะสิทธิ์พานิช	เลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๒. นายประเสริฐ ศิรินภาพร	รองเลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๓. นายมนต์สิทธิ์ ภูศิริวัฒน์	รองเลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๔. นายอิศรพันธ์ กาญจนเรชา	ผู้อำนวยการกองสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่เฉพาะ

คณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่เฉพาะ

๑. นายสันติ บุญประคับ	ประธานอนุกรรมการ
๒. นายประเสริฐ ศิรินภาพร	รองประธานอนุกรรมการ
รองเลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	
๓. ผู้อำนวยการสำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๔. อธิบดีกรมโยธาธิการและผังเมือง หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๕. อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๖. อธิบดีกรมที่ดิน หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๗. อธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรม หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๘. อธิบดีกรมธนารักษ์ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๙. อธิบดีกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๐. ผู้อำนวยการกองยุทธศาสตร์การพัฒนาเมือง	อนุกรรมการ
สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือผู้แทน	
๑๑. ผู้ว่าราชการจังหวัดที่เกี่ยวข้อง หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๒. กรมทรัพยากรน้ำ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๓. อธิบดีกรมควบคุมมลพิษ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๔. อธิบดีกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๕. ผู้ว่าการการเคหะแห่งชาติ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๖. ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๗. นายกสมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๘. นายกสมาคมนักผังเมืองไทย หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๙. นายโรจน์ คุณเอนก	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านระบบนิเวศ
๒๐. นางสาวโสภารัตน์ จารุสมบัติ	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการมีส่วนร่วม
ของประชาชนและชุมชน
๒๑. นางสาวศิริวรรณ ศิลพัชรนันท์	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหาร
จัดการเมือง
๒๒. นายพิชญ รัชฎาวงศ์	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการ
มลพิษสิ่งแวดล้อมเมือง
๒๓. นายยงธินศรี พิมลเสถียร	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านผังเมือง
และการใช้ประโยชน์ที่ดิน
๒๔. นายอำนาจ วงศ์บัณฑิต	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมาย
มหาชนและกฎหมายสิ่งแวดล้อม
๒๕. ผู้อำนวยการกองสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่เฉพาะ	อนุกรรมการและเลขานุการ
๒๖. ผู้อำนวยการกลุ่มงานพื้นที่สีเขียวและนันทนาการ	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
คนที่ ๑
๒๗. ผู้อำนวยการกลุ่มงานสิ่งแวดล้อมชุมชน	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
คนที่ ๒

คณะผู้จัดทำ

๑. นางสาวสุรีย์พร เกิดแก่นแก้ว	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ
๒. นางสาวกิตติลักษณ์ ถนนอมบุญชัย	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ
๓. นางสาวกัญติยา สดใส	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมปฏิบัติการ
๔. นางสาวกัญญศิริ ใจมุง	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมปฏิบัติการ
๕. นายดาวเด่น สุวรรณเชษฐ	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน
๖. นางสาวนฤมล สว่างมณีเจริญ	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กองสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่เฉพาะ

๖๐/๑ ซอยพิบูลวัฒนา ๗ ถนนพระรามที่ ๖ แขวงพญาไท เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร ๑๐๔๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร: ๐ ๒๒๖๕ ๖๕๗๔

ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: onep.uem@onep.go.th

เว็บไซต์: <http://www.onep.go.th>